

Idegennyelv-tanulás

Az idegen nyelvű készségek fejlesztése mindig is fontos volt, de az utóbbi évtizedben a többnyelvűség – az unión belüli, a tanulásához és munkavállaláshoz kapcsolódó mobilitás előmozdítására – különösen felértékelődött. Ennek érdekében az európai oktatáspolitikai az Európai Tanács 2002. évi barcelonai ülésén célként tűzte ki, hogy az iskolai keretek között legalább két idegen nyelvet oktassanak egészen fiataloktól kezdve. Az alapfokú oktatásban legalább egy idegen nyelvet tanulók aránya szerte Európában emelkedett az utóbbi években, és sok helyen már az alapfokú oktatás alsó tagozatain (sőt egyes országokban, pl. Spanyolországban, Belgium német nyelvű kisebbségi területein még korábban, már az óvodai szintű nevelésben) elkezdődik. A korai nyelvtanítás gyakorlata nagymértékben függ az adott ország általános pedagógiai koncepciójától is. Megoszlanak a vélemények abban, hogy hány éves kortól érdemes nyelvet tanítani, továbbá azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a szülők iskolázottsága befolyásolja az igényeket és a gyermekek terhelhetőségét.

Az idegennyelv-ismeret minden ember számára fontos, de jelentősége különösen nagy a kisebb országok polgárai esetében. A munkaerőpiacon eladható tudásnak Magyarországon is egyre nagyobb jelentőséggel bír a részét képezi a nyelvismeret. Ennek ellenére Magyarországnak ebben a tekintetben komoly lemaradása van. A 2005. évi mikrocenzus adatai szerint a 15 éves és idősebb népességnek csupán az egynegyede beszélt valamilyen idegen nyelvet. Az Eurostat 2007. évi önbesoroláson alapuló felvétele¹ is hasonló eredményre jutott. Eszerint Magyarország az idegen nyelvet nem beszélők 74,8%-os arányával magasán vezet az unió országai között. Ezt a nagy lemaradást szakemberek részben a nyelvi elszigeteltséggel magyarázzák.

A közoktatás az idegen nyelv elsajátításának lehetőségét elméletileg biztosítja, azonban az egyes iskolák között nagy különbségek lehetnek, amelyek a rendelkezésre álló eltérő személyi és technikai feltételekből adódnak.² A közoktatásban a Nemzeti alaptanterv (NAT) értelmében legalább egy – élő – idegen nyelvet kötelező tanulnia minden diáknak a negyedik évfolyamtól a tankötelezettség végéig. A gimnáziumokban, valamint azokban a szakközépiskolákban, ahol ennek feltételei adottak, két idegen nyelv oktatása kötelező (a második nyelv lehet holt nyelv is).

A nyelvtanulók számának alakulása

1989-ben az orosz nyelv kötelező oktatását megszüntették, tehát az oktatott nyelvek közötti arányok igények szerinti változtatásának már nem volt akadálya. Ezzel együtt nőtt az érdeklődés a nyelvtanulás iránt, így hirtelen növekvő igény jelentkezett több ezer angol, német és egyéb nyugati nyelv-szakos tanár iránt. A következő évtől jelentősen emelkedett a nyelvtanári képzésben és átképzésben részt vevők száma.

Bár az csak az általános iskola negyedik osztályától kötelező, sok iskola és óvoda már a kisebbek számára is biztosít nyelvtanítást. A 2008/2009 tanévben az óvodások 7%-a, összesen 24 ezer gyermek tanult valamilyen idegen nyelvet, túlnyomó többségük (20 ezer fő) nemzetiségi nyelvtanításban. Az általános iskolákban a csökkenő gyermeklétszám mellett a

nyelvtanulók aránya jelentősen emelkedett a 20 év alatt. 2008-ban az általános iskolák nappali tagozatain 590 ezren, az összes tanuló 75%-a tanult idegen nyelvet (az elsősök 32%-a, a felső tagozaton pedig csaknem mindenki). Közülük egy nyelvet 96%, két nyelvet 4% tanult. Értelemszerűen a nemzetiségi iskolák szerepe a nyelvtanításban lényegesen kisebb, mint az óvodák esetében.

A nyelvtanulók száma³ legnagyobb mértékben a szakkisloai képzésben emelkedett, 1989 és 2008 között több mint négyszeresére, miközben a tanulók száma 38%-kal csökkent a 20 év alatt. 2008-ban a 134 ezer szakkisloai közül 103 ezer fő (77%) tanult valamilyen idegen nyelvet, 99%-uk egyet.

A gimnáziumokban és a szakközépiskolákban a nyelvtanulók száma a NAT szerinti eltérő szabályozásnak megfelelően különbözőképpen alakult. Főként a képzési idő hosszabbodása következtében mindkét intézménytípusnál az 1990-es évek elején a tanulói létszám gyorsabban emelkedett, mint a nyelvtanulók száma. Ezt azonban a kilencvenes évek második felétől a gimnáziumok esetében utolérte, majd meg is haladta a nyelvtanulók számának³ emelkedése. Ezzel szemben a szakközépiskolákban a nyelvtanulók száma stagnált, illetve az utóbbi években a tanulói létszám csökkenésével párhuzamosan mérséklődött. A jogszabály 2004-től nyelvi előkészítő évfolyamok indítását teszi lehetővé. Ez a gimnáziumokban és szakközépiskolákban gyorsan elterjedt. 2008-ban a 203 ezer nappali tagozatos gimnazista 99%-a tanult valamilyen idegen nyelvet, túlnyomó részük két-tőt. A szakközépiskolákban a nappali tagozatra járók 91,5%-a, összesen 216 ezer diák tanult idegen nyelvet, túlnyomó többségük egyet.

1. tábla

Nyelvtanulók száma a közoktatás nappali tagozatain, 2008

Megnevezés	Általános iskola	Szakkisloa	Gimnázium	Szakközépiskola
Nyelvtanulók száma, fő	590 157	102 915	201 365	216 305
Ebből				
egy nyelvet tanul, %	95,8	99,4	17,4	89,2
két nyelvet tanul, %	4,2	0,6	81,4	10,6
három nyelvet tanul, %	0,0	0,0	1,2	0,1

A felsőoktatásban részt vevők számára a diploma megszerzéséhez a jogszabály előírja legalább egy nyelvvizsga megszerzését, de az egyes intézmények – a képzési területek, szakok függvényében – ennél szigorúbb követelményeket is támaszthatnak. 2009-ben a végzősök negyede az előírt nyelvvizsga hiánya miatt nem kapta meg az oklevelét. A nyelvtanítás (a nyelvszakos képzésektől eltekintve) azonban elsősorban nem a felsőoktatási intézmények feladata, hanem a közoktatásé. Egyre több felsőoktatási intézményben elvárás, hogy a belépők már rendelkezzenek nyelvvizsgával, ezt kifejezik azzal is, hogy a felvételi eljárásnál annak megléte előnyt jelent. A felsőoktatás nappali tagozatain – nyelvszakosokon kívül – idegen nyelvet tanulók száma a hallgatói létszám gyarapodásánál jóval kisebb mértékben

¹ Adult Education Survey (AES), a 25–64 éves népesség körében.

² Petneki Katalin: Az idegen nyelv tanításának helyzete és fejlesztési feladatai, Új Pedagógiai Szemle 2002. július–augusztus.

³ Az idősoros összehasonlító adat halmazot: egy tanuló annyiszor szerepel, ahány nyelvet tanul.

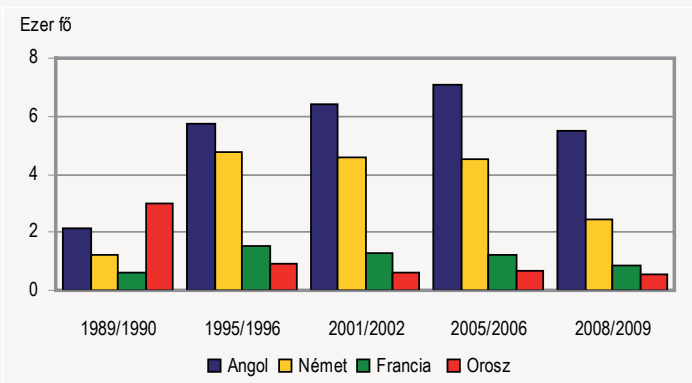
nőtt az 1990-es években: 1989/1990 és 1999/2000 között a nyelvet tanulók száma 33%-kal, a hallgatói létszám viszont 2,5-szeresére emelkedett. Az ezredfordulótól a hallgatói létszám tovább emelkedett, miközben a nyelvtanulók száma stagnált, majd csökkent. A nyelvszakosok száma ettől eltérően alakult, a rendszerváltást követő néhány év alatt megháromszorozódott, utána viszont keveset változott. 2008-ban a nem nyelvszakos nyelvtanulók száma 64 ezer volt (az összes nappali tagozatos 26%-a), míg a nyelvszakos hallgatóké közel 14 ezer (az összes nappali tagozatos 5,6%-a).

Nyelvválasztás

1989 után néhány év alatt a töredékére csökkent az oroszul tanulók aránya, és az 1990-es évek végére már csak az ötödik leggyakrabban választott nyelv lett. Az orosz háttérbe szorulásával párhuzamosan egyre többen választották az angolt és a németet. Az általános iskolákban az ezredfordulóig a német, azt követően egyre inkább az angol vált a legnépszerűbb nyelvvé, de Nyugat-Dunántúlon továbbra is németül tanulnak legtöbben. Az 1990-es évektől a szakképzésen belül is egyre fontosabbá vált a nyelvtanítás. A lehetőségeken belül a német megtartotta korábbi vezető helyét, bár angolul is egyre többen tanultak az utóbbi években. A gimnáziumokban a rendszerváltás előtt az orosz mellett angolul tanultak legnagyobb arányban, a kötelező orosz megszüntével az angol átvette a vezető helyet, megelőzve a németet, és ez az előny csak tovább erősödött az elmúlt évtizedben. A felsőoktatásban a nyelvszakos hallgatók között a rendszerváltás után az orosz rövid idő alatt elvesztette vezető helyét, és már 1994-re a harmadik helyen álló francia mögé szorult vissza, miközben a német, az angol és a francia szakos hallgatók száma jelentősen (négy év alatt 3,6-, 2,9-, illetve 2,5-szeresére) emelkedett.

1. ábra

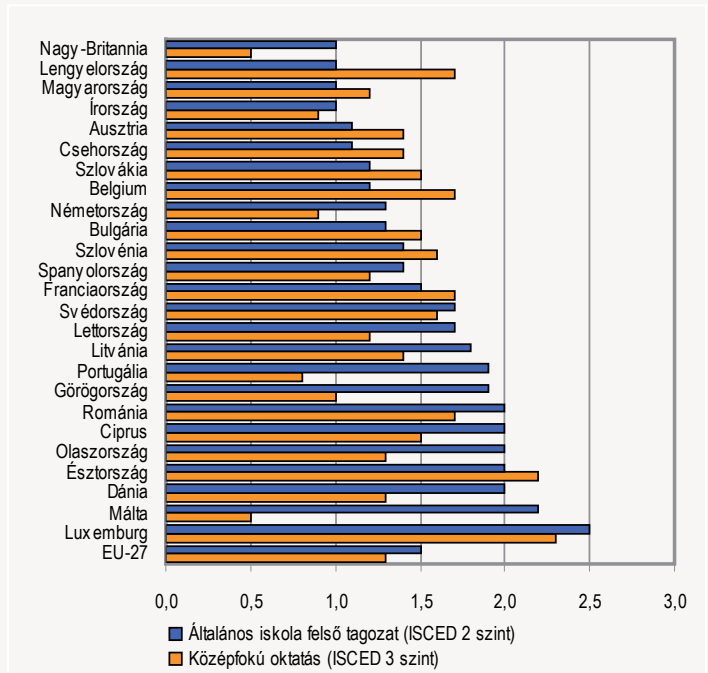
Idegennyelv-oktatás a felsőoktatási intézményekben nappali tagozaton

1989-ben az iskolarendszerű képzéseken kívül a művelődési otthonokban 84 594 fő, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat keretei között 58 462 fő tanult valamilyen idegen nyelvet. Ezeknek a tanfolyamoknak a látogatottsága folyamatosan csökkent. Az utóbbi években a Nyelviskolák Szakmai Egyesületének 50 tagiskolájában évente közel 70 ezer tanuló vesz részt valamilyen nyelvi képzésben. Ezek közül jelentős, bár pontosan nem ismert azoknak a száma, akik magántanártól vesznek órákat.

2. ábra

A tanult idegennyelvek száma az általános iskola felső tagozatán és a középfokú oktatásban (ISCED 2 és 3 szinteken), 2007

A nemzetközi összehasonlításból kitűnik, hogy Magyarország az általános iskolai nyelvtanítás tekintetében annak ellenére a sereghajtók között helyezkedik el az EU tagállamai között, hogy az egy főre jutó nyelvek száma emelkedett az elmúlt évtizedben. A középfokú oktatásban (ISCED 3 szint) a hazai teljesítmény szintén az EU-27 átlaga alatt található, de kisebb az elmaradás. Az általános iskolában és a középfokú oktatásban együttesen Magyarországon a legalacsonyabb a három nyelvvel tanulók aránya (0,2%), míg Ausztria és Írország után az egyik legmagasabb a csupán egy nyelvet tanulóké (74%).

Elérhetőségek:

benedek.kovacs@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6314

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu